

Ithaka po deseti letech

Saša Skenderija

Podivíni

Tajemní a nedostupní ve svých temnotách,
dětinsky rozmařilí a něžní,
když si píšeme
nebo mluvíme o někom z nás,
kdo tu zrovna není.
S některými jsem vyrůstal,
jiné, které jsem poznal už jako dospělé,
jsem neomylně našel v jejich albech
na školních skupinových fotografiích.
Vždycky byli takoví.
Pamatují si každý detail z toho, co jsem jim kdy o sobě řekl,
někdy i to, co jsem zamlčel.
Tak mi pokaždé někdo z nich připomene
důležité věci o mně samotném,
když jdu ke dnu nebo se vznáším příliš vysoko
ve svém bezvýznamném existenciálním deliriu.
Někteří z nich už téměř odepsali sebe
i mě: hroutili se a vrůstali do vlastního šílenství
stahující mě za sebou,
jako magnet přitahuje ocelovou šponu.
Podivíni,
které mám rád,
rozesetí po polednicích
ve svých propastech,
mezi obludami normálnosti.

Tekuté krystaly

Naprázdnno běžící videokamera,
ode zdi ke zdi, z tváře na tvář
mezi tebou a mnou
mezi nimi a námi –
svět je pestrý a bezbolestný.

Když tě pozoruji,
rozléváš se mým vědomím
jako polarizovanými mělčinami
L(iquid) C(rystal) D(isplaye).
Bezbolestně tě zmenšuji a vracím zpět,
zaostřuji a rozmazávám –
dokud mě něčím nepřinutíš
začít nahrávat:
nějakou dlouho odkládanou myšlenkou,
neklidným loupáním prstů,
nějakým drobným smutkem.

Znám tě dobře,
jsme spolu už dlouho.

Mám rád tu jiskru těkající ve tvých očích,
ten překvapivý záblesk sebe sama
v tvé řeči,
ten odraz tvé přítomnosti
v mých myšlenkách – moment,
v němž se rozhodneš vnímat,
kdy vím,
že víš, že vím.

A ty víš,
že já vím,
že víš.

Nemovitosti

Z otevřených oken mého města
se do ulic sypával
cinkot příborů

Dozvuk malých rodinných dramat
skrytých za krajkovými záclonami
dětský křik
zprávy z televize

Někdy jen čalouněné ticho
dlouhých nedělních odpolední

Ta okna jsou teď zavřená
zvuky se vytratily už je neslyším
staly se z nich nemovitosti

Přijímám je lhostejně
jako ozdobený vánoční stromek
jako kandovanou třešni v koktejlů

Do rozměklého asfaltu jiných měst
ze mě spadly
okovy poezie a bezdomovectví

Sklouzly tiše
na tlusté koberce mých pokojů
do žhavého písku mořských pláží
do tekutého cukru jejího klínu
do umělého prašanu
rodinných fotografií

Jizvy pomalu mizí
pod vrstvami tuku

Mys Dobré naděje

Slíbil jsem Zelkidě
Že jí přivezu báseň
Z konce světa
Z mysu Dobré naděje
I když sama
Si o to neřekla

Bohužel
Když jednou člověk napíše
Pár básní
Dobrych básní
Potom jen tak pro nic za nic nepíše
Ani neslibuje

Letěl jsem z Johannesburgu
Do Kapského města
Mužatka na vedlejším sedadle
Mi položila otázku
V jakémže vlastně jazyce je kniha
Kterou čtu
V BOSENŠTINĚ
Vyzrazil jsem ze sebe
Aha řekla
A bylo jí to trapné

Bosňáky máme i tady
V Jihoafrické republice řekla
Já vím
Ale radši mi povězte, kolik kilometrů je
Z Johannesburgu do Kapského města? Asi 1400
Aha
Jako z Atlanty do New Yorku
Řekl jsem

Kniha, kterou jsem četl
Byla od Amira B.
Bosňana
Který na rozdíl ode mě zůstal
A svému otci sám postavil
Náhrobní kámen
A napsal o tom báseň
A jakou báseň!
Nikdy jsem se s ním nesetkal
Ale můj kamarád Adin ho navedl
Aby mi podepsal dvě knihy
A poslal je
Po Fatimě
Do Ameriky
Jednu podepsal Drahému příteli
Druhou S úctou
Dostatečný důvod k tomu
Abych vzal jeho knihy
Na konec světa
(Mimochodem, nikdy jsem neměl
Většího přítele
Než Adina
Kromě Zelkidy
A možná
Tény)

Letadlo přistálo v Kapském městě
Za soumraku
Nejúchvatnější podívaná
Jakou jsem kdy zažil
Snad jedině přistání v Riu
Lze s tímhle srovnávat
A to jen díky Cendrarsovi
Ale kdo ví
Ani to není až tak docela nemožné
Teď, když už jsem přistál na konci světa

Ubytovali mě v bývalém vězení
Pro bývalé bankovní lupiče
Hotelový pokoj byl trochu těsný
Ale pohodlně zařízený
Pootvřené okno, každou chvíli bouřka
Krátce klid a zase bouře

Nechal jsem běžet televizi
Protože jsem se děsil samoty
V temnotě vězeňské cely
Na konci světa:
Soft-core porno na šestém kanálu

Po nějaké době jsem se probudil a televizi vypnul
„Vyrazil jsem do světa zotavit
Tělo zmatené hrůzou ze zániku
Ale hned v prvním šeru mě opustila odvaha“
A tehdy jsem si vzpomněl
Že se mi Semezdin neozval
Od té doby, co jsem ho požádal
O zvací dopis pro Těnu
Jménem Hlasu Ameriky

Je to divné

Zřejmě existuje jistý bod
Na životní mapě každého z nás
Kterého když dosáhneme
Všechny další cesty se stávají návratem
A tehdy se každou mílí
Stále víc vzdalujeme svým spolucestujícím
A jsme blíže a blíže
Těm, co zůstali doma

Ráno
V autobusu
Nám turistický průvodce vyprávěl
O tom, jak První plavba
Ve skutečnosti skončila nezdarem
A jak se Bartolomeo Díaz vrátil zničený a zoufalý
Aby králi vypověděl o Bouřlivém mysu
Na konci světa
Za nímž není nic
Jen běsnící moře
A zlověstné útesy ukryté v mlhách
Ostřejší než levantské šavle

Později král tento detail
V lodním deníku změnil
A mořeplavce zahrnul bohatstvím a slávou
Protože
Zkroušená vlast naléhavě potřebovala
Místa dobré naděje
Nové obzory
Slova útěchy
A povzbuzení

(září 2003)

Horror caféi (Starbucks)

K čemu to všechno vede? K ničemu,
shodli jsme se mlčky hezká baristka a já:
vytvořila v mém kapučínu dokonalý mléčný květ
a zvěčnila si ho digitálním fotoaparátem.

Potom jsme tiše pozorovali,
jak se její mandala v šálku
zoufale utápí pod cukrovou lavinou
a mizí v husté pěně,
dokud má lžička zkázu nedokončila.

Vybavil jsem si,
že Jung v mandale spatřoval
projev nevědomého „já“.

A Aristoteles tvrdil, že prázdnota ve snaze zaplnit se
nezadržitelně pohlcuje všechno kolem sebe.

Mario Praz pojmem horror vacui označoval dusnou atmosféru
a přeplácánost viktoriánského interiéru.

A tak dále.

K čemu to všechno vedlo?

Asi k ničemu –
shodl jsem se mlčky s hezkou baristkou
ve spěchu, abych unikl dříve,
než nás šamanské prsty okolo posedávajících laptopistů
uvrhnou do prázdnoty svých monitorů
a životů.

Traktát o nostalgii

Nostalgie, ten hořkosladký stesk po sobě samém, po zašlých, vysněných,
přerušených nebo zameškaných událostech, místech, pocitech a nadějích,
které jsou jakoby stále někde tady, na dosah ruky, a které nám, jakmile po
nich ruce vztáhneme, mizí jako duha v minulosti i budoucnosti.

Nostalgie je entropie duše, její nepoužitelná esence tvořená přebujelou ob-
razotvorností a vzpomínkami. To ostatní jsou instinkty a informace
uschované či založené ve skladištích paměti, které se čas od času aktivují
za účelem řešení každodenních životních situací na nezadržitelné pouti
k věčnému zapomnění.

Nostalgie není jen touhou po návratu, jak se obvykle míní, po „starých
dobrých časech“, místech, okolnostech, nadějích, snech. Nezahrnuje jen
ztracené, vysněné či zmeškané ráje, ale také sedliny pekelných zkušeností.
Nostalgie je toužebné přání, aby se prožitá a tušená převtělily do věčnosti
přítomného okamžiku a zapustily kořeny do sypkého písku budoucnosti.

Není pouze lidským steskem po ráji, ať už ztraceném, či neexistujícím, ale především po intenzitě, smyslu a ryzosti samotného aktu života. Nostalgie je touha po věčnosti tady a teď.

Často chybně ztotožňovaná s melancholií, liší se nostalgie jedním zvláštním rysem, tím zášlehem smutku v očích skutečně nostalgických lidí. Ale nostalgie je touha a neživí se, na rozdíl od melancholie, rezignací a zatrpklostí. Ona je zdrojem osudové tvořivosti a bezbožné víry v to, že se nic neděje nenávratně a zbytečně.

Na rozdíl od ostatních vášní a tužeb, neusiluje nostalgie o vlastní naplnění, ale o vlastní pokračování. Smyslová touha, dychtění po věčném životě, po moci, slávě, pohodlí, dobrodružství, jistotě, touha po štěstí, svobodě, spravedlnosti, vlastnění, pravdě – to všechno řídí lidský život od jednoho bodu k druhému v prostoru a čase. Jediným účelem nostalgie je neustálá seberegenerace. V mládí hledí k budoucnosti, k očekávanému, v dospělosti a ve stáří se upíná k přítomnosti a minulosti, ke zmeškanému a uplynulému. Mládí tedy končí ve chvíli, kdy stesk po promeškaném převládne nad touhou po vysněném. Stáří přichází, když se nostalgie mění ve stesk po dávno zašlém. Tak se stává, že některá místa, tváře a události z mladických vzpomínek, od jejichž všednosti jsme kdysi prchali do světů fantazie a pohádkových nadějí, se v pozdějším věku jeví mnohem pohádkověji a neskutečněji, než naše tehdejší sny a představy. Tento algoritmus nostalgie můžeme často pozorovat v literatuře, v dílech mladých, zralých, a „starých“ autorů.

Láska a umění se rodí z nostalgie, z touhy po vydatnosti, smyslu a čistotě života, na cestě k věčnému zapomnění a lhostejnosti. Láska a umění pocházejí z lidské touhy po vzkříšení prožitého s tušeným ve věčnosti přítomného okamžiku a přání podělit se o to s ostatními. Proto je nostalgie podstatou každé opravdové lásky a každého opravdového uměleckého hnutí. Toto je traktát o tušených, přervaných nebo zmeškaných láskách, svědectví o nostalgických milencích, jejichž láska se nikdy nenaplnila v čase a prostoru, ale trvá dál v nekonečnosti jejich i naší víry v to, že se nic, ale vůbec nic, neděje nenávratně a zbytečně.

Ithaka po deseti letech

Stále však myslí na Ithaku.

Je tvůj souzený cíl.

Konstantin Kavafis: Ithaka (1911)

Kromě těch, co zmizeli cestou
a těch, kteří stále hledají,
jsme ji, dříve či později, všichni našli.

Někteří z nás museli projít půl světa,
jiní na ni narazili během cesty.
Některým se na konci zjevila sama,
aniž by kdy překročili práh domova.

A záleží vůbec ještě na tom,
jestli nás až sem dovedl osud,

nebo náhoda?
Odsud nás může dostat
snad jedině zázrak.

(v Ithace, leden 2010)

Z bosenštiny a angličtiny přeložil Jaroslav Šulc.

Saša Skenderija se narodil roku 1968 v jugoslávském, resp. bosenském Vitezu. Studoval na Univerzitě v Sarajevu a Univerzitě Karlově. V současné době působí v Ústavu informačních studií a knihovnictví FF UK a jako technologický koordinátor v Law Library (Cornell University, Ithaca). Od konce osmdesátých let minulého století publikoval pět básnických sbírek v bosenštině: *Golo O* (1987), *Ništa nije kao na filmu* (1993), *Praški fraktali* (1998), *Kako naslikati žar-pticu* (1999), *Zašto je patuljak morao biti ustrijeljen* (2005). Jeho poezie se objevila v bosenských, chorvatských, českých a anglických antologiích.